

Taloustieteiden opiskelijoiden kielivalinnat yliopistossa

Sabine Grasz, Joachim Schlabach

Monipuoliset, toiminnalliset kieli-, viestintä- ja kulttuuritaidot ovat keskeisiä osaamisalueita työelämässä. Tähän viittaavat säännöllisesti sekä talouselämän edustajat (esim. Elinkeinoelämän keskusliitto EK 2010) että alan opetustehtäviin työllistyneet (ks. Kieli, koulutus ja yhteiskunta marras-joulukuu 2011). Mutta mitä mieltä ovat he, joita asia tulevaisuudessa koskee? Tässä artikkelissa esitellään laajalle joukolle suomalaisia taloustieteiden opiskelijoita tehdyn kyselyn keskeisimmät tulokset. Kyselyssä kartoitettiin taloustieteiden opiskelijoiden asenteita kielten opiskelua kohtaan ja selvitettiin heidän kielivalintojensa motiiveja.

Tässä esiteltävät tulokset pohjautuvat tutkimukseen (Grasz & Schlabach 2011), joka tehtiin keväällä 2009 viidessä suomalaisessa yliopistossa ja korkeakoulussa. Tutkimus käsitteli seuraavia teemoja: Millainen kielellinen tausta yliopistoon taloustieteitä opiskelemaan tulevilla on ja mitä tavoitteita heillä on kielitaitojensa suhteen? Miten he asennoituvat kielten oppimiseen ja plurilingvalisuuteen? Mitkä motiivit ohjaavat heitä valitsemaan tiettyjä vieraita kieliä yliopistossa ja jättämään toisia valitsematta? Mikä johtaa kielikurssin keskeyttämiseen yliopistossa ja mitä muita ongelmia yliopiston kielten opetuksessa voidaan havaita?

Tutkimukseen osallistuneet yliopistot olivat Helsingin kauppakorkeakoulu (nykyinen Aalto-yliopisto Kauppakorkeakoulu), Turun kauppakorkeakoulu (nykyinen Turun yliopiston kauppakorkeakoulu), Lappeenrannan teknillinen yliopisto, Oulun yliopisto, Jyväskylän yliopisto ja Kuopion yliopisto (nykyinen Itä-Suomen yliopisto). Sähköinen kyselylomake lähetettiin yhteensä 6963 opiskelijalle, joista 2412 vastasi kyselyyn. Vastausprosentti oli siten 34,6 %.

Opiskelijoiden kielellinen tausta

Kyselyyn osallistuneista 96 prosenttia ilmoitti äidinkiellekseen suomen, muiden äidinkieli oli ruotsi, venäjä tai englantia. Lähes kaikki vastanneet olivat opiskelleet englantia ennen yliopisto-opintojensa alkamista, useimmat yli yhdeksän vuotta ja muut kuudesta yhdeksään vuotta. Samoin lähes kaikki olivat opiskelleet ruotsia ennen yliopistoon tuloa, yleensä neljästä yhdeksään vuotta. Kyselyyn osallistuneiden opiskelijoiden vastauksista ei voida vielä havaita muiden, useimmiten vapaavalintaisten vieraiden kielten opetuksen radikaalia vähentymistä suomalaisissa kouluissa. Useimmat vastaajat opiskelivat kolmea tai useampaa kieltä (mukaan lukien ruotsi) ja n. 40 % vastaajista jopa neljää tai useampaa kieltä. Suosituimmat kielet olivat saksa (n. kaksi kolmasosaa vastaajista), ranska ja espanja. Kun näitä lukuja verrataan virallisten tilastojen kanssa, huomataan, että taloustieteiden opiskelijat ovat opiskelleet koulussa huomattavasti keskiarvoa

enemmän vieraita kieliä (vrt. Opetushallitus 2010: 54–58). Yli 70 prosenttia kyselyyn osallistuneista kertoi saaneensa kokemusta vieraiden kielten (erityisesti englannin, mutta myös saksan ja ranskan) käytöstä pidempiaikaisen ulkomailla oleskelun tai kansainvälisessä koulussa opiskelun ansiosta. Kysyttäessä yksittäisten kielten opiskelulle asetetuista henkilökohtaisista tavoitteista useimmat nimesivät tavoitteekseen saavuttaa *Eurooppalaisen viitekehysten* kielitaidon taitotasoasteikonmukaisen tason B: itsenäisen kielenkäyttäjän kielitaito tai C: taitavan kielenkäyttäjän kielitaito (ks. tarkemmin EVK 2003).

Asenteet kielten opiskeluun ja plurilingvaalisuuteen

Kyselyyn vastanneiden opiskelijoiden asenteet kielten opiskelua kohtaan ovat erittäin positiiviset. Lähestulkoon kaikki vastanneista ovat sitä mieltä, että kielten opiskelu on tärkeää. Useimmat sanovat pitävänsä kielten opiskelusta ja käyttävänsä vieraita kieliä mielellään myös luokkahuoneen ulkopuolella. Opiskelijoiden positiiviset asenteet kielten opiskelua kohtaan heijastuvat myös vastauksissa kysymykseen, ovatko he valmiita käyttämään aikaa ja vaivaa kielten opiskeluun yliopistossa. Puolet kyselyyn osallistujista on halukkaita näkemään paljon vaivaa kieliopintojensa eteen ja käymään myös muita kuin yliopiston pakollisia kielikursseja. Vastaajista 38 prosenttia aikoo osallistua vain pakollisille kursseille, mutta suorittaa ne huolellisesti. Vain 8 prosenttia aikoo käyttää mahdollisimman vähän aikaa ja vaivaa kielten opiskeluun.

Kyselyyn vastanneet pitävät myös plurilingvaalisuutta eli useamman eri kielen taitamista tärkeänä ja tavoittelemisen arvoisena. Käytännössä kaikki vastaajat pitävät plurilingvaalisuutta keskeisenä pätevyysvaatimuksena työelämässä ja uskovat, että useamman vieraan kielen hallitseminen antaa heille paremmat mahdollisuudet menestyä työmarkkinoilla. Suurin osa vastaajista pitää myös hyvänä asiana sitä, että opetussuunnitelmaan kuuluu pakollisena useamman vieraan kielen sekä toisen kotimaisen kielen kursseja. Kolmannes vastaajista on kuitenkin sitä mieltä, että riittäisi, jos kaikki osaisivat puhua englantia. Konkreettisen kielenkäytön tasolla on huomattavissa epävarmuutta. Alle puolet kyselyyn osallistuneista ilmoittaa etsivänsä aktiivisesti tilaisuuksia käyttää osaamiaan vieraita kieliä. Vastanneista 57 prosenttia puhuu mieluiten englantia, koska he kokevat itsensä epävarmaksi muilla kielillä.

Kieliopinnot yliopistossa

Kyselyyn vastanneista 93 prosenttia ilmoitti opiskelleensa yliopistossa englantia ja 80 prosenttia ruotsia. Muiden kielten osalta jakauma oli seuraava: 48 % vastaajista ilmoitti opiskelleensa saksaa, 29 % espanjaa, 25 % ranskaa, 14 % venäjää ja 3-4 % italiaa, japania tai jotain muuta kieltä, kuten kiinaa. Näiden kielten opetusta ei kuitenkaan tarjota kaikissa tutkimukseen osallistuneissa korkeakouluissa.

Opiskelijoilta kysyttiin myös, millä perusteilla he päättävät opiskella tai olla opiskelematta tiettyjä kieliä. Kolme useimmin nimettyä syytä valita jokin tietty kieli olivat: *Olen opiskellut kieltä aikaisemmin*, *Kielen opiskelu on pakollinen osa opintojani* ja *Kieli on tärkeä tulevan ammattini kannalta*. Vastauksissa mainittiin myös affektiivisia tekijöitä, kuten kiinnostus kieltä ja kielialueen kulttuuria kohtaan, instrumentaalisia syitä, kuten kielen hyödyllisyys vapaa-ajalla ja opinnoissa sekä kollektiivisia tekijöitä kuten se, että kielen osaamista pidetään Suomessa tärkeänä.

Tarkasteltaessa yksittäisiä kieliä koskevia kyselytuloksia voidaan havaita, että vaikka eri kieliä koskevat vastaukset poikkeavat toisistaan, vastauksissa on nähtävissä myös yhteisiä trendejä. Tärkeimmät syyt valita englanti ovat kielen hyödyllisyys työelämässä ja opinnoissa sekä se, että englanti on pakollinen osa opintoja. Englannin osalta on huomattavaa, että lähes kaikkia kyselyssä mainittuja syitä opiskella kieltä pidetään tärkeänä: englannin kieli koetaan siis tärkeäksi myös vapaa-ajalla, ja useimmat vastaajat pitävät kielestä. Vastaukset korostavat lisäksi englannin asemaa talouselämän *lingua francana*. Englantia ei kuitenkaan yhdistetä ensisijaisesti siihen kielialueeseen, jossa sillä on äidinkielen asema. Niinpä alle puolet vastaajista

nimeää kiinnostuksen kielialueen kulttuuria kohtaan tai kontaktit englantia äidinkielenään puhuviin henkilöihin tärkeiksi syiksi valita kieli.

Ruotsin osalta yleisin syy valita kieli on se, että ruotsi on pakollista, ja toiseksi yleisin se, että ruotsin osaamista pidetään Suomessa tärkeänä. Kolmas tärkeä syy on se, että opiskelijat ovat opiskelleet ruotsia jo aikaisemmin.

Aikaisempi kokemus kielestä on tärkein syy myös saksan kielen opiskelulle yliopistossa. Muita tärkeitä valintaperusteita ovat, että vastaajat pitävät kielestä ja että se koetaan hyödylliseksi työelämän kannalta. Ranskan kieltä koskevat vastaukset ovat tässä suhteessa samankaltaisia; tärkeimmät syyt valita ranska ovat aikaisempi kokemus kielen opiskelusta ja se, että kieli koetaan miellyttäväksi. Muiden valitsemisperusteiden osalta ranskaa koskevat vastaukset muistuttavat enemmän muita romaanisia kieliä (espanjaa ja italiaa) sekä japania koskevia vastauksia. Näitä kieliä opiskellaan ensisijaisesti siksi, että opiskelijat ovat kiinnostuneita kielialueiden kulttuurista ja pitävät kieliä tärkeinä vapaa-ajallaan. Ranskaa, espanjaa, italiaa ja japania ei pidetä Suomessa tärkeinä. Venäjän kielen vastausprofiili on mielenkiintoinen: tärkein syy opiskella venäjää on, että venäjän kielen taito koetaan Suomessa tärkeäksi. Tässä suhteessa venäjä muistuttaa enemmän ruotsia kuin vapaavalintaisia kieliä. Toisaalta vastauksissa korostetaan venäjän merkitystä työelämän kannalta samoin kuin englantia ja saksaa koskevissa vastauksissa. Myös affektiiviset tekijät vaikuttavat venäjän kielen valintaan: kolmanneksi yleisin syy opiskella venäjää on kiinnostus kulttuuria kohtaan.

Tiivistäen voidaan todeta, että aikaisempi kokemus kielen opiskelusta on ilmeisen tärkeä valintaperuste kieliopinnoille yliopistossa. Tämä motiivi näyttäytyy tärkeänä kaikissa kielissä, joita suomalaisissa kouluissa tyypillisesti opetetaan. Myös institutionaaliset motiivit, eli se, että kieli on pakollinen osa opintoja, ja instrumentaaliset motiivit, eli se, että kieli on hyödyllinen työn kannalta, ovat keskeisiä valintaperusteita. Tämä korostuu erityisesti englannin, venäjän, saksan ja ruotsin kohdalla. Ranskan, espanjan ja japanin kohdalla instrumentaaliset motiivit ovat vähemmän tärkeitä, italian kohdalla lähes merkityksettömiä. Näissä kielissä affektiiviset tekijät, kuten kiinnostus kieltä ja kulttuuria kohtaan sekä hyödyllisyys vapaa-ajalla, ovat suuremmassa roolissa.

Kyselytutkimuksen vastauksissa näkyvät myös syyt kielten valitsematta jättämiselle. Tärkein syy olla valitsematta jokin kieli on se, ettei kielessä ole mahdollistakaan saavuttaa tyydyttävää taitotasoa. Toiseksi tärkein syy puolestaan on se, ettei kieltä koettu tärkeäksi työelämän kannalta. Myös subjektiivisesti koettu kielen vaikeus on tärkeä tekijä valitsematta jättämisessä; erityisesti ranska, venäjä ja japani koetaan liian vaikeiksi kieliksi. Tarkasteltaessa vastauksia kieliopinnojen keskeyttämisestä voidaan huomata, että keskeyttämisprosentti on erityisen matala pakollisissa kielissä (englanti ja ruotsi) ja puolestaan korkeampi kielissä, jotka aloitetaan alkeista ja jotka koetaan vaikeiksi. Kieliopinnojen keskeyttäminen vaikuttaa olevan yleisempää myös kielissä, joihin liittyy vain vähän instrumentaalista motivaatiota.

Monikielisiä taloustieteilijöitä – myös tulevaisuudessa?

Taloustieteiden opiskelijoiden asenne kielten opiskelua kohtaan on siis tutkimuksemme valossa erittäin positiivinen. Opiskelijat ovat jo ennen yliopistouraansa opiskelleet keskimääräistä enemmän vieraita kieliä ja ovat kokeneita kielenoppijoita ja -käyttäjiä. Useimmat kokevat kieliopinnot tärkeäksi osaksi opintojaan ja ovat valmiita käyttämään aikaa ja vaivaa kielten opiskeluun. Tutkimustulosten pohjalta voidaan myös todeta, että opiskelijat haluavat kehittää kielitaitoaan ja saavuttaa *Eurooppalaisen viitekehysten* kielitaidon taitotasoasteikonmukaisen tason B tai C. Siksi useimmat opiskelijat katsovat parhaaksi jatkaa jo perus- tai toisen asteen kouluissa aloitettuja kieliopintoja yliopistossa; siten heidän on todennäköisempää saavuttaa tavoiteltu kielitaidon taso. Eräs tärkeimmistä kielivalinnan motiiveista yliopistossa on kielen hyödyllisyys työelämässä, ja vastaavasti tärkein syy valitsematta jättämiselle on kielen hyödyttömyys. Opiskelijat pitävät kielitaitoa yleisesti ottaen tärkeänä tulevan ammattinsa kannalta, ja olettavat, että useamman kielen

hallitseminen parantaa heidän mahdollisuuksiaan menestyä työmarkkinoilla.

Edellä mainituista myönteisistä näkökohdista huolimatta kielten opiskeluun kohdistuu myös uhkia. Vaikka nykyiset taloustieteiden opiskelijat ovat opiskelleet selvästi keskivertoa enemmän vieraita kieliä perus- ja toisen asteen kouluissa, viime vuosina tapahtunut radikaali vähentyminen muiden kuin englannin ja ruotsin kielten opiskelussa tulee näkymään tulevaisuudessa taloustieteiden opiskelijoiden vähentyneenä kielitaitona. Tutkimus osoittaa, että monien yliopisto-opiskelijoiden halukkuus aloittaa uusi kieli alkeista – ja myös jatkaa kielen opiskelua – on melko vähäistä. Myös institutionaaliset edellytykset opiskella vieraita kieliä huononevat jatkuvasti. Opetussuunnitelmat muuttuvat tiukemmiksi eivätkä jätä tilaa vapaaehtoisille ”ylimääräisille” kursseille. Toisaalta suomalaisissa yliopistoissa on havaittavissa tendenssi karsia ja poistaa alkeistason kursseja. (vrt. Rontu & Tuomi 2011). Nämä tekijät yhdessä muodostavat uhkakuvan, jonka mukaan tulevaisuudessa on yhä vähemmän monipuolisen ja toiminnallisen kielitaidon omaksuneita kauppatieteilijöitä. Voidaan vain toivoa, että kielten opetus saa takaisin tärkeän asemansa perus- ja toisen asteen koulutuksessa, sillä yliopistoissa tätä vajetta voidaan nykyisin edellytyksin korjata vain vähän.

Kirjoittajista Sabine Grasz työskentelee yliopisto-opettajana Oulun yliopiston germaanisen filologian oppiaineessa ja Joachim Schlabach lehtorina Turun yliopiston kauppakorkeakoulun Kielten ja liikeviestinnän yksikössä. Kirjoittajat haluavat kiittää opiskelija Jonna Käsmää artikkelin kääntämisestä suomeksi.

Lähteet

Elinkeinoelämän keskusliitto EK 2010. *Työelämässä tarvitaan yhä useampi kieliä. EK:n henkilöstö- ja koulutustiedustelu 2009*. Helsinki: Elinkeinoelämän keskusliitto EK.

EVK 2003. *Eurooppalainen viitekehys. Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys*. WSOY.

Grasz, S. & J. Schlabach 2011. *Business students' choice of foreign languages*. Series KR-1:2011. Turku: Turku School of Economics. http://info.tse.fi/julkaisut/kr/Kre1_2011.pdf

Kieli, koulutus ja yhteiskunta, marras-joulukuu 2011. <http://www.kieliverkosto.fi/journal/issue/17/>

Opetushallitus 2010. *Koulutuksenmäärälliset indikaattorit 2010*. Koulutuksen seurantaraportit 2010:4. Helsinki: Opetushallitus. https://www.oph.fi/download/130716_Koulutuksen_maaralliset_indikaattorit_2010.pdf

Tuomi, U.-K. & H. Rontu 2011. Korkeakoulutetut monikielisiä ja aidosti kansainvälisiä? *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, huhtikuu 2011. <http://www.kieliverkosto.fi/journal/article/60/korkeakoulutetut-monikielisia-ja-aidosti-kansainvalisia>